

DEBORAH
CAMERONOVÁ
MÝTUS
O MARSU
A VENUŠI

Edice DNEŠNÍ SVĚT

Tomáš Hříbek (hlavní editor)

Ondřej Beran

Hynek Janoušek

Edice se specializuje převážně na překlady knih současných světových filosofů, kterým se daří rigorózním a přitom zároveň srozumitelným a čtivým způsobem pojednat o tématech celospolečenského zájmu. Mezi jinými jde o témata jako povaha a program zodpovědného politického myšlení dnes; úloha humanitního vzdělání ve společnosti ovládané ekonomickými imperativy; proměny sekularismu a duchovnosti v postsekulárním světě; genderové předsudky a legitimní cíle feministické politiky; vztah multikulturalismu a morálního univerzalizmu; imigrační krize a střet kultur; válka, její morální meze a alternativy; etická dilemata moderních biotechnologií; případně morální status zvířat a ekologická etika. Jednotlivé svazky by měly být zajímavé pro široké laické publikum.

V edici již vyšlo:

Peter Singer, *Darwinovská levice. Politika, evoluce a spolupráce* (2016)

Michael Dummett, *O přistěhovalectví a uprchlících* (2016)

Martha C. Nussbaumová, *Ne pro zisk. Proč demokracie potřebuje humanitní vědy* (2017)

Dále v edici připravujeme:

James Garvey, *The Ethics of Climate Change: Right and Wrong in a Warming World* (2008)

Tony Milligan, *Truth in a Time of Populism* (2017)

Mýtus o Marsu a Venuši

Filosofia / Praha 2017

DEBORAH
CAMERONOVÁ
MÝTUS
O MARSU
A VENUŠI

MLUVÍ MUŽI A ŽENY
OPRAVDU RŮZNÝMI
JAZYKY?

Kniha vychází s podporou Strategie AV21 – Výzkumný program:
Formy a funkce komunikace

Recenzovali:

Mgr. Jana Valdrová, Ph.D.

Mgr. Vít Gvoždiak, Ph.D.

The Myth of Mars and Venus: Do Men and Women Really Speak Different Languages? First Edition was originally published in English in 2007. This translation is published by arrangement with Oxford University Press. Filosofický ústav AV ČR, v. v. i., is responsible for this translation from the original work and Oxford University Press shall have no liability for any errors, omissions or inaccuracies or ambiguities in such translation or for any losses caused by reliance thereon.

Copyright © Deborah Cameron 2007, 2008

Translation © Otakar Vochoč, 2017

Cover and Typography © Markéta Jelenová, 2017

© Filosofia, 2017

Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, v. v. i.

ISBN 978-80-7007-513-5 (tištěné kniha)

ISBN 978-80-7007-547-0 (Epub)

ISBN 978-80-7007-548-7 (Mobi)

ISBN 978-80-7007-546-3 (PDF)

Obsah

Poděkování 13

1 / Mýty a jejich důležitost 15

2 / Čas a místo: Zasadit mýty do kontextu 41

3 / Částečné pravdy: Proč rozdílnost nevysvětlí
všechno 65

4 / Oddělené světy? Mars a Venuše v dětství
a dospívání 87

5 / Každý mluví o něčem jiném: Mýtus o nedorozumění
mezi muži a ženami 113

6 / Zpět k přírodě: Mozky, geny a evoluce 137

7 / Mluvení na veřejnosti: Mars a Venuše v politice
a na pracovišti 163

8 / Co je nám vlastní díky kultuře: Gender, identita
a styl 189

9 / Dohlédnout dál než k Marsu a Venuši? 215

Rejstřík 239

Poděkování

Knih *Mýtus o Marsu a Venuši* má dva navzájem související cíle. Prvním z nich je rozptýlit některé mýty, které v současné době obklopují téma rozdílů mezi muži a ženami v jazyce a komunikaci. Druhým cílem je tyto mýty nahradit tím, že budou širší veřejnosti zpřístupněny relevantní lingvistické výzkumy. Některé výzkumné výstupy, o něž se tu opírám, jsou mé vlastní, mnohé z nich jsou však dílem jiných badatelů v oblasti jazyka a genderu. I když těmto autorům nelze přiřkládat odpovědnost za názory vyjádřené v této knize, bez nich by nemohla být napsána a s díky uznávám vše, zač jsem jim zavázána. Mou zvláštní vděčnost si zasluhují Penelope Eckertová, Susan Ehrlichová, Janet Holmesová, Don Kulick, Fiona McAlindenová, Sally McConnell-Ginetová, Miriam Meyerhoffová, Kathy O'Learyová, Momoko Nakamurová a Sylvia Shawová. Děkuji také Meryl Altmanové, Joan Scanlonové a Jane Taubmanové za jejich poznámky, návrhy a celkovou podporu a svému vydavateli Benu Harrisovi za trpělivost.

1 /

MÝTY A JEJICH DŮLEŽITOST

Mluví muži a ženy stejnou řečí? Je mezi nimi možná skutečná komunikace? Tyto otázky nejsou nijak nové, na počátku devadesátých let minulého století se však o ně zvedla nová vlna zájmu. Bylo napsáno nesčetné množství self-help a populárně psychologických knih, jež popisují muže a ženy jako bytosti, které jsou si navzájem cizí, a konverzaci mezi nimi jako katalog vzájemných nedorozumění. Nejúspěšnější zastánci této teze, autoři jako Deborah Tannenová a John Gray, se ocitli v čele žebříčku bestsellerů na obou stranách Atlantiku.¹ Rady, jak překlenout komunikační propast mezi pohlavími, se rozrostly v kvetoucí multimediální průmysl. Oficiální webová stránka Johna Graye například propaguje nejen jeho knihy na téma „Mars a Venuše“, ale také semináře, rezidenční pobyty se školením, telefonní linku pomoci a seznamovací službu.

¹ Tannenová, D., *Ty mi prostě nerozumíš: jak spolu mluví ženy a muži*, přel. S. Pošustová, Mladá fronta, Praha 1995; Gray, J., *Muži jsou z Marsu, ženy z Venuše*, přel. V. A. Černý, Práh, Praha 1994.

Čtenáři, kteří dávají přednost něčemu vyhraněnějšímu, si mohou zvolit žánr populárně-vědních titulů, například *Brain Sex*, *Sex on the Brain*, *The Essential Difference* či *Proč muži nežehlí*.² V této literatuře je propast mezi muži a ženami vysvětlována jako produkt přírody, nikoli výchovy a prostředí. Obě pohlaví komunikují odlišně (a ženy to dělají lépe) díky způsobu, jakým je fyzicky zapojen jejich mozek. Ženský mozek vyniká ve verbálních úkolech, zatímco mužský mozek je lépe uzpůsoben k úkolům vizuálně-prostorovým a matematickým. Ženy rády mluví, muži dávají před slovy přednost jednání.

Autoři této linie se rádi prezentují jako jacísi moderní Galileové, kteří odvážně čelí hněvu lobby prosazující politickou korektnost, protože se odvažují zpochybňovat feministickou ortodoxii, která popírá, že muži a ženy jsou od přírody hluboce odlišní. Simon Baron-Cohen, autor knihy *The Essential Difference (Základní rozdíl)*, v jejím úvodu vysvětluje, že vydání knihy odložil o několik let, protože „téma bylo prostě příliš politicky citlivé“.³ Steven Pinker si ve své knize *The Blank Slate (Nepopsaný list)*, která pojednává o lidské přirozenosti, v kapitole věnované rozdílům mezi muži a ženami gratuluje

² Moir, A., Jessel, D., *Brain Sex: The Real Difference between Men and Women*, Delta Books, New York 1991; Blum, D., *Sex on the Brain: The Biological Differences between Men and Women*, Penguin, New York 1997; Baron-Cohen, S., *The Essential Difference: Men, Women and the Extreme Male Brain*, Allen Lane, London 2003; Moir, A., Moir, B., *Proč muži nežehlí: čtení o mužích a ženách*, přel. J. Kohoutová a H. Dudová, Grada, Praha 2000.

³ Baron-Cohen, S., *The Essential Difference*, s. 11.

k tomu, že měl odvalu říci něco, co se dlouho „ve slušné společnosti nesmělo nahlas vyslovit“. ⁴ Oba autoři zdůrazňují, že si nepřihřívají žádnou politickou polívčičku, že pouze zkoumají, k čemu vedou důkazy, a pokoušejí se politicky korektní dogma nahradit vědeckými fakty.

Snad bychom se však měli na chvílku zastavit, dříve než jim zatleskáme, a položit si otázku: Od kdy se o rozdílech mezi muži a ženami nemluví? Jistě ne od raných devadesátých let minulého století, kdy se to, co do té doby bylo stabilním pramenkem knih, začalo rozrůstat v dravý proud. Autor, který dnes prohlašuje, že mezipohlavní rozdíly jsou přirozené, „neříká nic, co se nesmí vyslovit“, nýbrž konstatuje něco samozřejmého. Obzvláště nekontroverzní je tvrzení, že muži a ženy odlišně *komunikují*, uvažíme-li otřepané fráze typu „muži nikdy nenaslouchají“ či „ženy dokážou snadněji mluvit o svých citech“, na něž se odkazuje všude – od časopisů pro ženy až po humorné pohlednice. Reklama britského Telecomu nás před několika lety informovala, že muži při telefonování rádi stojí, zatímco ženy si raději sednou. I kdyby šlo o prokázaný fakt (o tom ovšem pochybuji), zřejmá reakce by asi zněla: „No a co?“ Zdá se však, že jsme dnes ochotni vážně se zabývat i těmi nejméně hodnověrnými a nejtriviálnějšími tvrzeními.

Představa, že muži a ženy „mluví různým jazykem“, se stala dogmatem a nepřístupuje se k ní jako k hypotéze, která musí

⁴ Pinker, S., *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature*, Allen Lane, London 2002, s. 131.

být prozkoumána, nebo jako k tvrzení, jež je třeba posoudit, nýbrž jako k neotřesitelnému článku víry. V této knize ji chci zpochybnit a dokázat, že naše víra v ni je mylná. Podobně jako vědci, o nichž jsem se zmínila, jsem přesvědčena, že je třeba sledovat důkazy a směr, kterým vedou. V tomto případě však důkazy nevedou k takovým závěrům, jak se většina lidí domnívá. Prozkoumáme-li výsledky, k nimž se dospělo po více než třiceti letech výzkumů věnovaných jazyku, komunikaci a pohlavím, zjistíme, že příběh, který z nich vychází, je odlišný a komplikovanější. A tento příběh zde budu vyprávět.

Mám k tomu dva důvody. Prvním je ten, že je to příběh zajímavý a zaslouží si, aby se mu dostalo širší pozornosti. Druhý důvod je však bezprostředněji politický. Tuto knihu jsem nazvala *Mýtus o Marsu a Venuši*, přičemž slovo „mýtus“ užívám v dvojím smyslu. Představa, že muži a ženy se zásadně liší v tom, jakým způsobem užívají jazyk ke komunikaci, je mýtus v běžném smyslu: je to velmi rozšířené, ale nepravdivé přesvědčení. Je to však také mýtus ve smyslu příběhu, který si lidé vyprávějí, aby si vysvětlili, kdo jsou, odkud pocházejí a proč žijí tak, jak žijí. Ať jsou taková vyprávění v jakémkoli historickém nebo vědeckém smyslu „pravdivá“, či nikoli, mají své důsledky pro reálný svět. Utvářejí naše přesvědčení a ovlivňují naše jednání. Mýtus o Marsu a Venuši není žádnou výjimkou z tohoto pravidla.

Přesvědčení, že je „špatná komunikace mezi mužem a ženou“ značně rozšířený problém, například ve stále větší míře ovlivňuje způsob, jakým přistupujeme ke zločinům násil-

nění a sexuálního napadení. Právníci, kteří vedou obhajobu, mohou nyní argumentovat, že jelikož obě pohlaví komunikují odlišným způsobem, mohl se muž, a to ne vlastní vinou, upřímně domnívat, že žena se sexem souhlasí, zatímco žena podle svých slov nic takového v úmyslu neměla. Je-li takový argument přijat, může být obžalovaný zproštěn viny nebo potrestán méně přísně se zdůvodněním, že nejednal proti přání ženy záměrně, pouze mu nesprávně porozuměl.

Idea „špatné komunikace“ hraje ústřední roli také v mnoha programech sexuální výchovy, které jsou určeny k tomu, aby snížily riziko znásilnění. Ženám se říká, že jelikož muži dávají přednost přímějšímu stylu komunikace, jediným druhem odmítnutí, jemuž bezpečně porozumějí, je rozhodné „ne“. Lingvistický výzkum však ukazuje, jak uvidíme v páté kapitole, že toto přesvědčení není opodstatněné a že řídit se radou, již dává, může ženy ve skutečnosti vystavit většímu riziku násilí.

Jinou oblastí, kde mohou mít mýty o jazyku a o pohlavích škodlivé dopady, je povolání. Manažerovi jednoho call centra v severovýchodní Anglii byl před několika lety položen dotaz, proč mezi operátory, jež zaměstnává, tvoří tak velké procento ženy. Neucházejí se snad muži o práci v jeho centru? Manažer odpověděl, že na všechna volná místa, která měl, se hlásili uchazeči obou pohlaví, protože v dané oblasti vládne vysoká míra nezaměstnanosti. Nato však přišel s vysvětlením: „Hledáme lidi, kteří si dokážou s lidmi popovídat, navázat kontakt a vytvořit vztah. A zjišťujeme, že ženy to dokážou lépe ... ženám tyhle věci jdou přirozeně.“ A po krátké chvíli při-

pustil: „Mám-li být upřímný, myslím si, že někdy vybíráme ženy proto, že jsou to ženy, spíše než proto, že předvedly při pohovoru něco speciálního.“⁵

Růst call center je v ekonomicky vyspělých společnostech součástí širšího trendu. V současnosti je více pracovních příležitostí v oblasti služeb než ve výrobním sektoru, přičemž u pracovních míst ve službách, zejména zahrnují-li přímý kontakt se zákazníky, se ve větší míře oceňují jazykové a komunikační dovednosti. Mnoho zaměstnavatelů sdílí přesvědčení manažera onoho call centra, že ženy jsou od přírody pro práce tohoto druhu kvalifikovány lépe než muži, a jedním z důsledků je pak určitá forma diskriminace. Muži, kteří se ucházejí o místo, musí dokázat, že mají potřebné dovednosti, zatímco u žen se prostě předpokládá, že je mají. V dnešní ekonomice, orientované ve stále větší míře na služby, to pro muže nemusí být dobrá zpráva.

Značně rozšířené přesvědčení, že ženy mají lepší verbální dovednosti, však nepoškozuje pouze muže. Dalším autorem, který je přesvědčen, že ženy a muži jsou od přírody uzpůsobeni k odlišným druhům práce, je Simon Baron-Cohen. Ve své knize *Základní rozdíl* předkládá následující „vědecké“ rady týkající se povolání:

Lidé s ženským mozkem bývají vynikající poradci, učitelé na základních školách, ošetřovatelé, pečovatelé, terapeuti,

⁵ Citováno in: Tyler, M., Tyler, S., *Come Fly with Us: Emotional Labour and the Commodification of Difference in the Airline Industry*. Přednáška proslovená na International Labour Process Conference, Edinburgh 1997, s. 10.

sociální pracovníci, mediátoři, skupinová facilitátoři či řadoví zaměstnanci... Lidé s mužským mozkem se mohou stát vynikajícími vědci, inženýry, mechaniky, techniky, hudebníky, architektky, elektrotechniky, instalatéry, systematiky, katalogizátory, bankéři, výrobci nástrojů, programátory, či dokonce právníky.⁶

Rozdíl mezi těmito dvěma seznamy je odrazem toho, co Baron-Cohen pokládá za „základní rozdíl“ mezi mužským a ženským mozkem. Povolání odpovídající ženskému mozku využívají schopnost empatie a komunikace, zatímco v povoláních pro mužský mozek se uplatňuje schopnost analyzovat komplexní systémy. Baron-Cohen obezřetně hovoří o „lidech s ženským/mužským mozkem“, a ne o „mužích a ženách“. Zdůrazňuje, že existují muži s ženskými mozky, ženy s mužskými mozky a jednotlivci obou pohlaví s „vyváženými“ mozky. Jako na hlavní mozkové typy však odkazuje na „mužský“ a „ženský“ mozek, protože u mužů převládá tendence k mužskému mozku a u žen tendence k mozku ženskému. A v mnoha bodech se jasně ukazuje, že Baron-Cohen přes veškerou snahu nesměšovat gender s typem mozku právě tohle dělá.

Uvedený výňatek je dobrým příkladem. Baron-Cohen klasifikuje na jedné straně ošetrovatelskou péči, založenou na empatii, jako práci pro ženský mozek (nemůže-li ovšem pečující a empatická ošetrující síla přesně odměřovat potřebné dávky

⁶ Baron-Cohen, S., *The Essential Difference*, s. 185.

a provádět systematická klinická pozorování, riskuje, že způsobí vážný zdravotní problém) a na druhé straně právo jako činnost, která odpovídá mužskému mozku a je spojena se systémovou analýzou (i když právník, ať jakkoli zběhlý v zákoně, se moc daleko nedostane, postrádá-li schopnost komunikace a nedokáže-li číst v lidech). Tyto kategorizace se nezakládají na nezaujaté analýze požadavků, jež si tato dvě povolání kladou. Jsou založena na každodenním pozorování, jež je přístupné prostému rozumu, totiž že většinu ošetřovatelů tvoří ženy a většinu právníků muži.

Jestliže si oba seznamy přečteme jako celek, jen stěží nám nepadne do oka další „základní rozdíl“: mužská povolání jsou rozmanitější, kreativnější a lépe odměňovaná než jejich ženské protějšky. Jako bych se s Baron-Cohenovými seznamy povolání zase vracela do svých školních let před třiceti pěti lety, kdy testy způsobilosti, jež jsme museli vyplnit před pohovorem s poradcem pro volbu povolání, byly vytištěny na růžovém a na modrém papíru. Tehdy jsme tomu ale říkali sexismus, ne věda.

Mars a Venuše: bližší pohled

To, co označuji jako „mýtus o Marsu a Venuši“, ve své nejzákladnější podobě spočívá v tvrzení, že muži a ženy se zásadně liší způsobem, jakým užívají jazyk ke komunikaci. Tuto základní premisu sdílejí všechny verze mýtu; většina verzí k ní připojuje některá nebo všechna z následujících tvrzení:

1/ Jazyk a komunikace jsou důležitější pro ženy než pro muže; ženy mluví více než muži.

2/ Ženy jsou verbálně dovednější než muži.

3/ Muži sledují při užívání jazyka instrumentální cíle – jde jim o to, aby vyřešili nebo udělali věci –, zatímco ženské cíle se týkají mezilidských vztahů – ženy se snaží navazovat spojení s jinými lidmi. Muži mluví více o věcech a faktech, zatímco ženy o lidech, vztazích a pocitech.

4/ Mužský způsob užívání jazyka je soutěživý a odráží obecný zájem mužů získat a udržet si určitý status; u žen je užívání jazyka kooperativní a odráží to, že preferují rovnost a harmonii. Mužský styl komunikace proto bývá přímočařejší a méně zdvořilý než ženský.

5/ Tyto rozdíly vedou zpravidla ke „špatné komunikaci“ mezi pohlavími, kdy si každé pohlaví nesprávně interpretuje záměry druhého. To způsobuje problémy v těch kontextech, kde spolu muži a ženy pravidelně interagují, zejména v heterosexuálních vztazích.

Ne všichni autoři zastávají každé z právě uvedených tvrzení. To, které tvrzení bude vyzdvíženo nebo odsunuto do pozadí, záleží na žánru, v němž se autor pohybuje. Myšlenka, že ženy komunikují lépe než muži, je velmi zdůrazňována v populárně vědeckých knihách, ale naopak utlumena v žánru self-help; autoři těchto textů se naopak snaží posunout do popředí téma

vzájemného nedorozumění mezi muži a ženami, zatímco autoři populárně-vědních textů projevují o detaily osobních vztahů menší zájem.

Nejvýraznější neshoda mezi oběma žánry se projevuje v otázce „přirozenost versus výchova“. Populárně-vědní knihy obvykle obhajují tvrzení, že všemožné rozdílnosti mezi pohlavími mají spíše biologické než sociální příčiny. Rozdíly ve verbálním chování mužů a žen se tak vysvětlují pomocí biologických pojmů. Naproti tomu v self-help knihách se neklade takový důraz na vysvětlení příčin rozdílnosti, ale spíše na přístup k jejím předpokládaným důsledkům. Někteří autoři se přikláníjí k hypotéze výchovy, mnozí však raději celou debatu pomíjejí. John Gray například nabízí jen rozmarňé vyprávění, které dává titul celé jeho knize – muži a ženy jsou rozdílní proto, že původně přišli na Zemi z jiných planet.

Přes tyto proměny v důrazu a celkovém tónu je mezi self-help a vědeckými verzemi mýtu nakonec mnohem více podobností než rozdílů. I když se neshodují v tom, proč se muži a ženy vzájemně liší, berou za samozřejmý fakt, že mezi nimi existují významné rozdíly, a do značné míry se také shodují v tom, o jaké rozdíly jde. Vyjadřují většinou rovněž stejné názory na to, jak bychom k nim měli přistupovat: prosazují a obhajují toleranci a vzájemný respekt. Neměli bychom předstírat, že žádné rozdíly neexistují, neměli bychom však ani o žádném pohlaví vyslovovat negativní soudy. Muže a ženy bychom měli pojímat jako „rozdílné, ale rovnocenné“.

Simon Baron-Cohen například uzavírá svůj *Základní rozdíl* výzvou, aby „společnost ve větší míře akceptovala základní

rozdíly mezi druhy lidské mysli“, ⁷ a vyslovuje názor, že opravdové rovnosti dosáhne pouze taková společnost, která uznává rozdílnost a váží si jí. Deborah Tannenová, i když sama tuto představu o „základních rozdílech mezi druhy mysli“ odmítá (rozdíly mezi muži a ženami jsou podle ní produktem sociálních poměrů), rovněž obhajuje přístup „rozdílní, ale rovnocenní“. Tvrdí, že rozdíly mezi pohlavími se podobají rozdílům etnickým nebo národnostním a vyžadují i stejný respekt. Požadovat, aby se jedno pohlaví přizpůsobilo normám druhého, by bylo stejné jako brát jednu kulturu jako normu pro všechny ostatní kultury. Biologický determinista a kulturní relativista mohou postupovat různými cestami, nakonec se však sejdou na stejném místě.

Jestliže je tam jejich čtenáři ochotně následují, je tomu tak pravděpodobně proto, že tito autoři se ve své argumentaci odvolávají na mainstreamové liberální hodnoty: kdo by nebyl pro toleranci a vzájemný respekt? Heslo „rozdílní, ale rovnocenní“ ovšem zdaleka nemá liberální historii. Ve vztahu k rasovým skupinám bylo součástí oficiální ideologie jihoafrického apartheidu; ve vztahu k ženám bylo v devatenáctém století populárním argumentem odpůrců volebního práva žen, kteří hlásali doktrínu „oddělených sfér“. Ta tvrdila, že každé pohlaví má vlastní sféru činnosti a vlivu: muži mají uplatňovat autoritu ve veřejné sféře politiky, vlády, obchodu a povolání, naproti tomu v soukromé sféře domova se mají podíílit

⁷ Tamtéž, s. 184.

autoritě žen. Kdyby se ženám dalo volební právo stejně jako mužům, narušilo by to přirozený řád, ženy by byly násilím tlačeny do sféry mužů a nemohly by už dokázat tolik ve své vlastní sféře.

Jeden z problémů tohoto argumentu spočívá v tom, že pouhé označení dvou sfér jako rovných je ještě rovnocennými nečiní. A totéž platí i pro výčet povolání vhodných pro lidi s mužskými a ženskými mozky, jak jej podává Simon Baron-Cohen. To, co předkládá v *Základním rozdílu*, se velmi podobá určité verzi doktríny o oddělených sférách, jen přizpůsobené jednadvacátému století. Baron-Cohen sice neříká, že místo ženy je doma, snaží se však ukázat, že existuje přirozená dělba práce, kdy muži dělají věci, navrhuji věci, vysvětlují věci a rozhodují o věcech, zatímco ženy slouží druhým a starají se o jejich potřeby.

Starší formy zdůvodnění dnes již neobstojí. Myšlenka, že přirozeným posláním žen je poskytovat péči, je úzce spojena s mýtem o Marsu a Venuši, který říká, že ženy mají specifický dar pro kooperativní a empatickou, vztahy budující komunikaci. Muži naproti tomu takový dar nemají: špatně se vyjadřují, jsou emocionálně negramotní, necitliví a agresivní.

Literatura o Marsu a Venuši zaujímá vůči mužům pozoruhodný postoj jakési blahosklonnosti. I když se autoři explicitně hlásí k myšlence „rozdílní, ale rovnocenní“, často ji podkopávají takovými obrazy vzájemné interakce mezi muži a ženami, z nichž muži vycházejí jako násilníci, jako nedůtklivá batolata nebo jako neandrtálci, kteří trucují ve svých jeskyních. Jeden přispěvatel do tohoto katalogu stereotypů za-

chází dokonce tak daleko, že nazývá svoji knihu *If Men Could Talk* (*Kdyby muži chtěli promluvit*).⁸ Kniha s názvem *Kdyby ženy chtěly přemýšlet* by byla ihned pranýřována: proč se tedy muži smiřují s knihami, které je staví na roveň hrdinům seriálů Lassie nebo Skippy („hej, počkejte chvíli – myslím, že nám chce něco říct!“)?

Muži si možná uvědomili, že mají-li pověst těch neschopných, mohou toho někdy využít ve svůj prospěch. Představa, že muži nedokážou dobře mluvit, podobně jako představa, že nejsou dobří v domácích pracích, jim slouží k tomu, aby se zbavili nutnosti dělat něco, co by mnozí z nich tak jako tak raději přenechali ženám. (I když později uvidíme, že by ženám rádi přenechali pouze určité druhy mluvení: v mnoha kontextech nemají muži s vyjadřováním žádné obtíže – ve skutečnosti projevují snahu konverzaci ovládnout.)

To by nám mělo připomenout, že ve vztahu mezi pohlavími nejde jen o rozdílnosti, ale také o moc. Přetrvávající očekávání, že ženy budou sloužit druhým a pečovat o ně, není bez souvislosti s jejich postavením „druhého pohlaví“. Ve světě Marsu a Venuše je však fakt, že žijeme (stále ještě) ve společnosti ovládané muži – ve společnosti, v níž vedle rozdílnosti pohlaví trvá i jejich nerovnost –, podobný nepříjemné pravdě, kterou každý zná, ale všichni předstírají, že ne. Někteří autoři připouštějí, že nerovnosti existují, prezentují je však jako

⁸ Gratch, A., *Kdyby muži chtěli promluvit, řekli by asi toto*, přel. J. Mesárošová, Metafora, Praha 2002.